

La col·lecció

La col·lecció conservada fins ara a unes vitrines instal·lades al passadís principal del Col·legi Públic de Son Juny (Sant Joan), ha estat emprada per diverses generacions d'alumnes, de manera que la manipulació continuada dels nins i l'atac de paràsits han fet malbé moltes de les peces. Tot i no tenir etiquetes descriptives o documentació de caràcter científic, manté intacte el seu valor patrimonial, històric i testimonial d'una època passada no molt llunyana.

Agraïments:

A Miquel Gayà Rotger mestre fidever, per les seves explicacions i fotografies que il·lustren aquest article.

A Xavier Moratinos del Col·legi Públic de Son Juny, per la gestió de la cessió de la col·lecció i posar-me en contacte amb Miquel Gayà.

A Antoni Sastre Gayà de sa botigueta, per les dades i explicacions aportades.

D'esquerra a dreta: Joan Miquel Serra, Xavier Canyelles, Miquel Gayà "Fidever".

Plantarum balearicum

Per **Joshua Borràs**
Dibuixos de Cati Artigues

La rapa blava

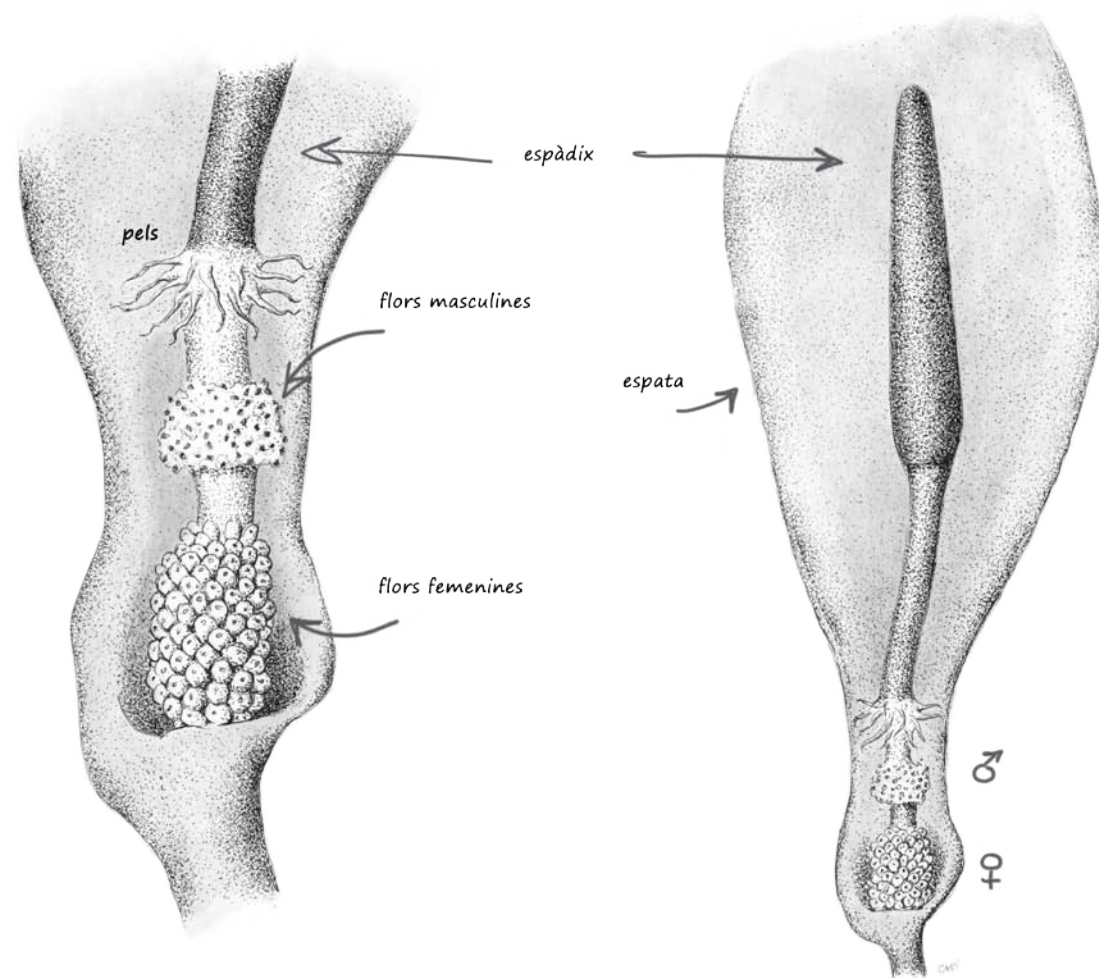
La rapa blava (*Arum pictum* L. subsp. *sagittifolium* Roselló & L. Sáez) és una planta que pot passar desapercebuda a la vista, però molts naturalistes segur que l'han ensumada. També coneguda com a cugot o rapa mascle, és una de les dues aràcies endèmiques de les nostres illes que es troba a Mallorca i Menorca. Durant la tardor, les seves inflorescèn-

cies són molts semblants als lliris que podem trobar als jardins, però d'un color porpra intens que fa una olor inoblidable. Els pol·linitzadors d'aquesta espècie no són les típiques abelles, papallones o escarabats que normalment veiem a la resta de la flora. En aquest cas, els pol·linitzadors d'*Arum pictum* cerquen, encara que sembli estrany, excre-

ments animals, lloc on poder alimentar-se i realitzar la posta dels ous de la pròxima generació.

Des de finals d'agost fins a principis de desembre, els individus d'*Arum pictum*, després d'una llarga latència a l'estiu, comencen a produir una única inflorescència juntament amb les seves fulles. El centre de la flor, anomenat espàdix, s'escalfa fins a arribar a temperatures de 14°C sobre la temperatura ambiental. Aquest procés afavoreix l'obertura de la fulla que envolta les flors, anomenada espata, que és d'un color porpra intens. La disposició de la inflorescència deixa una petita obertura entre l'espata i l'espàdix que permet als insectes entrar a dins, atrets per l'olor.

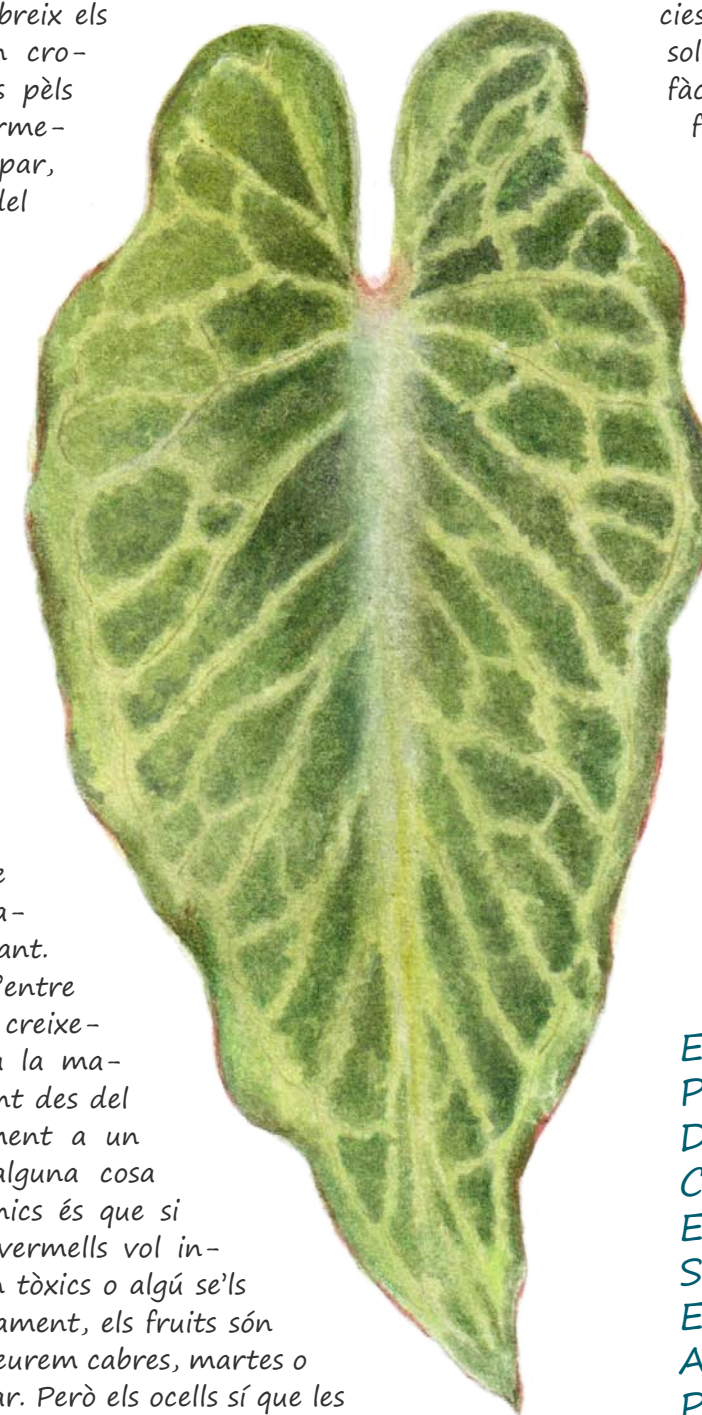
Ara bé, quan els insectes descobreixin que en realitat no és un excrement... marxaran? Per sort, l'evolució ja ha dotat a *Arum pictum* de les eines pertinents, igual que a altres aràcies. Just davall de l'entrada a la cavitat que formen l'espata i l'espàdix es troben una sèrie de pèls que impedeixen que els insectes puguin sortir, una forma molt similar a com funcionen les nanses per pescar llagostes que utilitzen els mariners. I, aleshores: què passa amb aquests presoners involuntaris? Durant la resta del dia intentaran (inútilment) escapar,

movent-se per tota la cambra tocant les flors femenines i pol·linitzant-les. Passades unes 15 hores des de l'obertura de l'espata, les flors femenines perden la turgència i no es podran pol·linitzar més. Aquesta maduració està afavorida per un segon escalfament, aquesta vegada de menor intensitat (~8 °C). Just després, les flors masculines (que es troben damunt de les femenines) maduren i alliberen el pol·len en una pluja que recobreix els insectes com si fossin croquetes. Tot seguit, els pèls també s'eixuguen i permeten als insectes escapar, això sí, ben coberts del pol·len i esperant que una altra inflorescència els torni a enganar per pol·linitzar les flors femenines.

Però el secret d'aquesta espècie no acaba aquí, si els pol·linitzadors (forçats) han fet bé la seva feina, es produiran els fruits. L'espata es panseix i l'espàdix es transforma en una espècie de raïm erecte ple de baies de color verd brillant. Durant un període d'entre 3 i 5 mesos els fruits creixeran i, quan s'acosti a la maduresa, aniran canviant des del verd al groc i finalment a un vermell brillant. Si alguna cosa sabem segur els botànics és que si una planta té fruits vermells vol indicar dues coses: o són tòxics o algú se'ls ha de menjar. Efectivament, els fruits són tòxics i per tant mai veurem cabres, mantes o genetetes fent un berenar. Però els ocells sí que les poden menjar, i a més són una gran aportació nutricional durant la primavera, època de nidificació de moltes aus. Algunes de les aus que hem pogut observar són el busqueret de capell (*Sylvia atricapilla*), la perdiu (*Alectoris rufa*), el tudó (*Columba palumbus*), la merla blava (*Monticola solitarius*) i la merla negra (*Turdus merula*).

Arum pictum és molt abundant a les Gimnèsies, sobretot al Paratge Natural de la Serra de Tramuntana. Hi ha grans poblacions al far de Formentor o a la Comuna de Bunyola, també al cap Farrutx a Artà o a la Marina de Lluçmajor. A Menorca és fàcil de trobar devora el far de Favàritx o al far de Cavalleria, així com a gran part del Parc Natural de s'Albufera des Grau. Encara que les inflorescències només romanen obertes un sol dia, *Arum pictum* és molt fàcil d'identificar per les seves fulles, que són grans, de forma triangular i d'un verd fosc amb nervis blanquinosos ben visibles i una fina línia vermellosa al marge de la fulla.

**ELS
POL·LINITZADORS
D'ARUM PICTUM
CERQUEN,
ENCARA QUE
SEMBLI ESTRANY,
EXCREMENTS
ANIMALS, LLOC ON
PODER ALIMENTAR-
SE I REALITZAR LA
POSTA DELS OUS
DE LA PRÒXIMA
GENERACIÓ**